

ЗОРОВА ПОЕЗІЯ УЧНІВ ЯК МИСТЕЦТВО ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗІВ¹

Т. І. Балагура, ORCID iD <https://orcid.org/0009-0002-5041-8424>

Розглянуто особливості зорової поезії, її походження та розвитку в сучасному літературному процесі. Представлено творчі роботи учнів, які синтезували текст та власне зорове сприйняття образів.

Ключові слова: зорова поезія, фігурна поезія, поезомалярство, м'які навички, поетика, слово й образ, форма.

Balahura Tetiana. Students Visual Poetry as the Art of Images Visualizing

This paper is about visual poetry, its origin and development in the modern literature process. Some creative works of students who synthesized the text and their own visual perception of images are presented.

Keywords: visual poetry, figurative poetry, poetic painting, soft skills, poetics, word and image, form.

«Нова доба нового прагне слова!» – цитую нашого класика Максима Рильського. А ознайомившись із Міжнародною програмою СЕЕН (соціально-емоційного та етичного навчання), інструментом розвитку м'яких навичок, іще раз переконуюся: пошуки форм роботи, методів і прийомів стимулюють до творчого розмаїття уроків, занять факультативу чи літературної студії.

Працюючи вчителем української мови та літератури, керуючи літературно-мистецькою студією «Перевесло» (pereveslo.pl.ua), спробувала зацікавити слухачів поезомалярством (або ще подибуємо терміни: поезографія, зорова, візуальна, експериментальна поезія [3, с. 141, 145]) минулих епох.

Зорова поезія (візуальна, графічна) – це мистецькі твори, які синтезують літературний текст та елементи зорових видів мистецтва. Набула поширення вона в українській літературі дуже давно завдяки Івану Величковському [5, с. 11; 6, с. 64–65]. Хоча термін «зорова поезія» з'явився на початку ХІХ століття, нині цей вид мистецтва доволі популярний і представлений розмаїтим гроном майстрів слова та графіки [7].

Учням цікаво, що поезомалярство поєднує графіку, живопис, декоративно-приклад-

не мистецтво, архітектуру, навіть математичні знаки [2, с. 38], формули, піктограми, емотикони тощо. «Зорова форма поетичного тексту не лише фіксує усну (звукову) форму, а й творить із нею естетичну єдність, а також може мати самодостатній зміст, що надає твору додаткової поетичної енергії» [7]. Згодом почали виникати (і виникають досі) її різновиди, збагачені особливостями літератури певної епохи. Але принцип Симоніда, що «малюнок є німа поезія, а поезія – промовистий малюнок» [1, с. 90] був актуальним завжди. 1998 року вийшло єдине число літературно-мистецького часопису зорової поезії «Зрима рима» (засновник В. Чупринін), присвячене паліндромам [9, с. 154], а Т. Назаренко упорядкувала антологію «Поезографія: сучасна зорова поезія українською мовою» (2005) [4].

У сучасній літературі зорова поезія має своє продовження [5, с. 5]. Мені пощастило познайомитися з Миколою Сорокою, одним із представників цього виду красного слова [8], але водночас дослідником зорової поезії, кандидатом наук, доктором філософії (нині – незалежний дослідник Провінційного уряду Альберти). Він першим в Україні захистив дисертаційну роботу із цієї проблематики

¹Джерело: <https://naurok.com.ua/zorova-poeziya-uchniv-yak-mistectvo-vizualizaci-obraziv-350303.html>

Балагура Тетяна Іванівна, Герой України, член Національної спілки журналістів України, лауреат Обласної премії імені І. Котляревського, учитель української мови та літератури Наукового ліцею № 3 м. Полтави, керівник літературної студії «Перевесло».

(«Зорова поезія в українській літературі кінця XVI – початку XVIII століття»), а згодом видав і однойменну монографію [6]. Поетична творчість Миколи Сороки зацікавила й моїх учнів. Тож ми ознайомилися з його книгами, з його незвичайними витворами – поетичними «штуками». І самі спробували створити зорову поезію. Вона така різна й колоритна, наповнена малюнками, формами, кольором, шрифтами. Однак, як і будь-який короткий твір, має глибинну суть і проникливі образи.

Звичайно, спочатку ми довідалися про особливості та види цього виду мистецтва, де форма, звук та образ творять естетичну єдність, яка надає твору додаткової поетичної енергії. Окрім того, зорова форма може мати самодостатній зміст, особливо якщо має більш графічне вирішення у її різновидах [2, с. 33].

У своїй монографії Микола Сорока подає таблицю системи жанрів зорової поезії [6, с. 155]. Ознайомившись із нею, учні захопилися ідеєю й почали експериментувати, створюючи власні нові жанри, поєднуючи їх чи поглиблюючи.

Мабуть, починалася наша зорова поезія прозаїчно: як ілюстрація до власних творів. Урбаністичний вірш «Акорд» Вероніка Флора проілюструвала чорно-білою ілюстрацією², де

*Кожен день як один і не схожий на інші.
Відчуваєш цей ритм серця міста.*

Анастасія Золотайко втілила ідею міста на власній кольоровій ілюстрації, елементи поезії підкріпивши сюжетними етюдами блюзового міста:

*З сигналів машин придумую біт,
Покладу зверху пару акордів.
Хворіє гітара – запущений грип,
Хворіють серця пішоходів.
Струни холодні, а руки горять.
Ріже пальці блискуче залізо.
Люди байдуже навкруг майорять,
Та тікати зі сцени запізно.*

Зорова поезія фігурна починалася з найпростіших римувань, занотованих у форму. Ось, наприклад, Владислав Міщенко, захоплений пригодницькими романами й фільмами, пише про ковбоя, створюючи форму обличчя в капелюсі:

*Ось такий собі герой.
Жив на Заході ковбой.*

У чашці запашного чаю колами тулить образи Дарія Петрук: «Кожному свій комфорт: комусь камін чи чай, пухнаста кофта, теплий душ чи голосне багаття... А який ваш комфорт? Пишіть у цей рядок...».

У формі циферблата бачить час Анна Дмитренко: «Не чекай! Час не зупинити! Він ніколи не буде ідеальним для кожного. Тому дій!».

У дві форми рамкує зміст поезії Олександр Дельва: осиковий лист і зоря.

*А він, як птах, тремтить в руках,
в осінніх мріях і думках,
червоно-жовтий колораж.
Осінній створює пейзаж
оцею осики лист.
Я ж в небо дивлюсь,
пошепки мрію,
а вголос про щастя молюсь,
зорі рахую і далі крокую.
Зоряний шлях.
Деся там далеко
дивні планети,
може, хтось мріє
так само, як я.*

У роботі Єгора Губенка використано форму сонця із жовтогарячим кругом й усі слова на літеру С: «Сонце сходить спозаранку. Соловейко співає світанком. Спить сова. Скрекоче сорока. Стрибає синичка».

Артем Веденкін, який цікавиться індійською культурою, вирішив зашифрувати верлібр у символі: «Інь і янь – це сили, що символізують гармонію і добробут. І ми, як інь і янь, разом ідемо до мети!».

Софія Ващенко привернула нашу увагу до буденного листочка, піднятого вітром в осінньому пориві: «Пливучи в золотому морі, мільйони листочків повільно падають на осінній килим... Нам подобається збирати осінні букети й дивуватися красі, але тільки деякі знаходять неповторність у деталях... Листя завжди дотримується напрямку вітру, та хтось все-таки полюбляє його слухати».

Емблематично на аркуші зображено два листочки, а траєкторія їхнього польоту прописана думками верлібру.

Коханню не заважає дощ. Особливо тоді, коли рятує жовта парасолька. Володимир

²Прим.ред. Тут і далі наочно-ілюстративний матеріал учасників літературно-мистецької студії «Перевесло» взято з презентації її керівника Тетяни Балагури «Зорова поезія як мистецтво візуалізації образів» (Науковий ліцей № 3 Полтавської міськради, 2023). URL: <http://surl.li/gsmky>

Бурмус ховає під нею враження від побаченої сімейної пари: «Жовта парасолька. Жовтий місяць. Два голуби воркочуть про кохання». Так просто й так глибоко, особливо тоді, коли пишеш про власних батьків.

Форму квіточки використала Ольга Процай, яка переконана, що люди дуже схожі на квіти, люблять порівнювати себе з найвишуканішими. А варто звернути увагу на просту ромашку. Така краса в жовтоокій ромашці буденній!

Мабуть, найпоширеніші форми зорової поезії – чашка й сердечко. Тож, щоб зробити твір цікавим, треба вкласти глибокий зміст. Про сім'ю – у Сергія Якіна, про подругу – у Миколи Шорнікова.

Мелодійність і гітара стали основою зорової поезії Михайла Книша, де «легке арпеджіо надасть фріссону», де звуки вулиці (цок-цок) ляжуть фоном до улюблених пісень, цитати з яких теж заміксовано у верлібрі юного гітариста.

Використання емодзі доволі поширене серед дітей та підлітків. Адже дрібні малюнки-емоції допомагають додати шарму і яскравіше втілити думку Анни Заїки.

Кохання ніби Грааль.

Його всі бачать наче мрію.

Один знайде його не раз,

А інший взагалі не вірить...

Інга Багдасарян додає до поезії інтернет-заготовки, щоб яскраво розповісти про відпочинок мрії, де «приємна втома емоцій» сьогодні зміниться новими відкриттями завтра – екстримом, дайвінгом, акулами.

У такий спосіб вибудовує вірш про дорогу додому Софійка Кваша. Юнка вдало прописує звуки вулиці, емоції, ділить слова на частини, створюючи неймовірний ефект епізодичних вражень, які виявляються тільки... сном. Проте неймовірно колоритно-футуристичним. У цьому напрямі й робота Вікторії Веденкіної. Як читати її твір, «підказують» вказівники й світлофор.

У швидкому ритмі життя поезія Олександра Ромашка, який асоціює себе з людиною-блискавкою. А Сергій Якін під глибоким враженням від перемоги у волейбольному турнірі вкладає миті щастя в рядки такої поезії: «*Іду крізь сутінки додому, бринить медаль на ший: ДЗИНЬ*».

Елементи різнорівневих рядків, обірваних чи розірваних слів у поєднанні з мінімалюнками й кольором допомагають Володимирі Бурмусу описати день, що увімкнув емоції, почуття, образи.

Вибір кольору й навіть паперу теж указує на пріоритети смаку та дизайну. Як у роботі Євгенії Семенової та Гаврилко Дар'ї. Валентина Любицька ж підсумовує: «*Чим важчий шлях, тим краще пізнавати те, що ніхто не владен розізнати*».

Тільки емоційно наснажена людина, щаслива й світла, зможе зашифрувати словами порядок кольорів веселки. Ви лишень послухайте, як звучать рядки: «*Чарівна осінь жовтокрила золотом блакитним себе фарбувала*» (Анна Павленко). «*Чудово протягом життя завжди горить світло фантазій*» (Майя Пелевіна).

Семенова Євгенія

Гаврилко Да

Безсумнівно, що варто заглянути в очі зоровій поезії, зняти табу метафор-метоні- мій, знайти вираження емоціям і враженням, як це зробили наші талановиті діти.

Щастя – вбачати в тобі
Прекрасне, ніжне та раниме:
Чути весняні голоси,
Шуми лісів та шелест поля
Там, де приходить щастя, і моя душа...
(Донос Софія)

Як бачимо, поринути у творче середови- ще зорової поезії – це не тільки цікавий мис- тецький експеримент. Це насамперед вияв фантазії в зовсім несподіваних ракурсах, уміння побачити зовнішній і внутрішній світ у звуках, кольорах та формах. І що дуже важ- ливо – це ефективний психологічний відпо- чинок і чудова «зарядка» для розуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ганченко А. Зорові форми поезії. *Одеська болгаристика: наук. щорічник*. Одеса : ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2016. № 13–14. С. 90–95.

2. Луговик М. Зорова поезія: від футуризм- у Михайля Семенка до паліндромних брат- чиків літературного гурту «Геракліт». *Слово і Час*. 2014. № 2. С. 33–44.

3. Лучук І. Українська експериментальна поезія (деякі аспекти). *Українське літерату- рознавство*. 2017. Вип. 82. С. 139–149.

4. Назаренко Т. *Поезографія: сучасна зорова поезія українською мовою*. Київ : Родовід, 2005. 204 с.

5. Починок Ю. *Українська експеримен- тальна поезія кінця ХХ – початку ХХІ сто- ліття: текст, контекст, інтертекст : моно- графія*. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2015. 216 с.

6. Сорока М. *Зорова поезія в українській літературі кінця ХVI–ХVIII ст. : монографія*. Київ : Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України, 1997. 208 с.

7. Сорока М. *Зорова поезія*. ЕСУ: Енциклопедія сучасної України : офіційний вебсайт. URL: <https://esu.com.ua/article-17118>.

8. Сорока М. *Зорові поезії*. Едмонтон : [без вид.], 1997. 92 с.

9. Харамурза Д. В. *Літературно-художні часописи України 1990–2020 рр. Вчені запис- ки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70). № 2. Ч. 4. С. 150–157.

Цитувати: Балагура Т. І. Зорова поезія учнів як мистецтво візуалізації образів / Т. І. Балагура // *Постметодика*. 2023. № 1. С. 38–41.

© Т. І. Балагура, 2023. Стаття надійшла в редакцію 30.05.2023 ■